OTT, VT

Petri Jääskeläinen

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

LAUSUNTO

2.9.2026

HALLITUKSEN ESITYS HE 104/2026 vp EDUSKUNNALLE LAIKSI SOTILASTIEDUSTELUSTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA JA SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta kirjallista asiantuntijalausuntoa ja kutsunut kuultavaksi valiokunnan kokoukseen 3.9.2026 klo 8.30 viiteasiassa. Esitän lausuntonani seuraavan.

1. HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sotilastiedustelusta annettua lakia, puolustusvoimista annettua lakia, rajavartiolakia ja rikoslakia sekä viittä muuta lakia.

Sotilastiedustelusta annetun lain tietoliikennetiedustelua koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi siten, että tietoliikennetiedustelussa kyetään paremmin määrittämään hakuehtoja tietoliikennetiedustelun tarkemmaksi kohdentamiseksi. Sotilastiedusteluviranomaiselle mahdollistettaisiin teknisten tietojen käsittely viestintäverkon osan sekä tietoliikenteen reitittymisen ja muutosten tunnistamiseksi. Tietoliikennetiedustelusta poistettaisiin kielto käyttää viestin sisältöön meneviä hakuehtoja sekä kielto käyttää Suomessa olevaa tai oletettavasti olevaa telepäätelaitetta tai -osoitetta hakuehtona. Esityksessä ehdotetaan, että muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta ilmoittamisesta luovuttaisiin.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uudesta tietojärjestelmätiedustelun toimivaltuudesta, jonka avulla voitaisiin hankkia tietoa sotilaallisesta toiminnasta tai kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan hyödynnettävän tietojärjestelmän toiminnasta Suomessa.

Rajavartiolaitokselle ehdotetaan säädettäväksi toimivalta avustaa sotilastiedusteluviranomaista ja suorittaa tiettyjä yksittäisiä tiettyjen tiedustelumenetelmien käyttöön liittyviä toimenpiteitä sotilastiedusteluviranomaisen pyynnöstä. Lisäksi sotilastiedusteluviranomaisen ulkopuoliselle henkilölle mahdollistettaisiin rajatuissa tilanteissa sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa toimiminen.

Sotilastiedusteluviranomaisen ja eräiden muiden viranomaisten välistä tietojenvaihtoa esitetään laajennettavaksi velvoitteidenhoitoselvitysten laatimiseksi ja tilanteissa, joissa tietojen saaminen olisi välttämätöntä tiedustelutehtävän suorittamiseksi. Esityksessä ehdotetaan lisäksi tehtäväksi yksittäisiä säädöshuoltoon liittyviä muutoksia sekä käytännön tiedustelutoiminnassa havaituista tarkennustarpeista johtuvia muutoksia.

Puolustusvoimista annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset tiedonhankinnasta yleisesti saatavilla olevista lähteistä ja peitteen käyttämisestä tällaisessa tiedonhankinnassa.

Hallituksen esityksessä esityksiä perustellaan turvallisuusympäristön muutoksilla, teknisellä kehityksellä ja käytännön tiedustelutoiminnassa havaituilla tarpeilla.

2. ARVIOINNIN LÄHTÖKOHTIA

Hallituksen esityksen mukaan ehdotetut muutokset ovat merkityksellisiä usean perusoikeuden kannalta. Esityksen säätämisjärjestysperusteluiden mukaan (s.185-) lakiehdotuksia on arvioitava yksityisyyden suojaa koskevan perustuslain 10 §:n lisäksi perustuslain 8 §:ssä säädetyn laillisuusperiaatteen, 15 §:ssä säädetyn omaisuuden suojan, 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan sekä vastuuta virkatoimista koskevan 118 §:n ja hallintotehtävän antamista muulle kuin viranomaiselle koskevan 124 §:n kannalta.

Hallituksen esityksessä on painotettu, että vaikka tiedustelumenetelmien käytöllä puututtaisiin joihinkin perusoikeuksiin, kuten perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädettyyn yksityiselämän suojaan, pyritään sotilastiedustelusta annetun lain soveltamisella kuitenkin suojaamaan ja turvaamaan muita perusoikeuksia, kuten perustuslain 7 §:ssä turvattua oikeutta elämään ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen sekä perustuslain 1 luvussa säädettyjä valtiojärjestyksen perusteita, kuten valtion itsemääräämisoikeutta.

Ihmisten kollektiivinen turvallisuus samoin kuin yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja järjestäytynyt yhteiskuntaelämä ovat niin tärkeitä suojeluintressejä, että tiedustelusääntelylle on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.

Hyväksyttävänä perusteena pidetään myös kansallista turvallisuutta. Viimeaikaisessa lausuntokäytännössä perustuslakivaliokunta on todennut, että valtion tulee pyrkiä takaamaan kansallinen turvallisuus sekä yleinen järjestys kaikissa olosuhteissa (PeVL 16/2022 vp, kappale 10). Perusoikeuksien välisessä intressipunninnassa on lisäksi otettava huomioon ehdotettujen toimien taustalla olevat intressit etenkin, jos toimet voivat ääritapauksessa palautua jopa henkilökohtaisen turvallisuuden perusoikeuteen (PeVL 37/2022 vp, kappale 8 ja siinä viitatut PeVL 16/2022 vp, kappale 5, ks. myös PeVL 5/1999 vp, s. 2 /II, ks. myös esim. PeVL 36/2020 vp, s. 3, PeVL 15/2018 vp, s. 8).

Tiedustelumenetelmien valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa voidaan perustuslakivaliokunnan mielestä (PeVL 36/2018 vp.) osin tukeutua rikostorjunnan salaisia tiedonhankintakeinoja ja salaisia pakkokeinoja koskevaan valiokunnan käytäntöön (esim. PeVL 32/2013 vp, PeVL 67/2010 vp, PeVL 66/2010 vp, PeVL 5/1999 vp). Samalla on kuitenkin oikeudellisesti eroteltava ne seikat, jotka oikeuttavat sääntelyn eroavaisuuden. Salaisia tiedonhankintakeinoja ja salaisia pakkokeinoja koskeva käytäntö ei perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan siten ole sellaisenaan ja varauksitta sovellettavissa tiedustelun tiedonhankintamenetelmiä koskevaa lainsäädäntöä valtiosääntöoikeudellisesti arvioitaessa. Tiedustelumenetelmiä on arvioitava menetelmäkohtaisesti vastaavia salaisia tiedonhankintamenetelmiä ja salaisia pakkokeinoja koskeva perustuslakivaliokunnan käytäntö huomioon ottaen siten, että tiedustelutoiminnan erityinen luonne otetaan asianmukaisesti huomioon. Perustuslakivaliokunta on painottanut, että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja tulee suhteuttaa toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin (PeVL 14/2018 vp, s. 6 ja PeVL 5/1999 vp, s. 2/II).

3. EHDOTUSTEN ARVIOINTI (Laki sotilastiedustelusta)

Sotilastiedusteluviranomaiset (11 § 2 momentti)

Ehdotuksen mukaan puolustushaarat eli Maa-, Meri- ja Ilmavoimat voisivat käyttää tiedustelutehtävän suorittamiseksi voimassa olevassa laissa säädetyn radiosignaalitiedustelun lisäksi tavanomaista, **perusmuotoista tietolähdetoimintaa**.

Säännöskohtaisten perusteluiden mukaan (s.125) puolustushaarat eivät voisi ohjata henkilöä hankkimaan tietoa. Havaintojen ja tietojen toimittaminen perustuisi aina henkilöiden vapaaehtoisuuteen ja tietojen olisi liityttävä sotilastiedusteluviranomaisen tiedustelutehtävään.

Muutoksella mahdollistettaisiin tietojen vastaanottaminen sotilastiedusteluviranomaiselle silloinkin, kun "henkilöt esimerkiksi paikallisesti rajan tuntumassa tai ulkomailla liikkuessaan havaitsevat mielestään tavanomaisesta poikkeavaa toimintaa". Koska tietolähteellä on "oma-aloitteinen halu kertoa tietämistään toimintaan liittyvistä asioista", olisi perusteltua, että hän voisi lähestyä viranomaista hänelle sopivimpana aikana ja sopivimmassa paikassa.

Säätämisjärjestysperusteluissa (s. 221-222) ehdotusta arvioidaan perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan kannalta ja todetaan, että tietolähdetoiminta olisi käytännössä rajattu puolustushaarojen omissa tehtävissään saamiin tietoihin. Kyse ei olisi tietolähteen ohjatusta käytöstä, vaan siitä, että **henkilöt itse oma-aloitteisesti kertovat tietojaan** puolustushaarojen virkamiehelle. Tiedoista ei myöskään makseta palkkiota, mikä vähentää riskiä tietolähteen epäsuoraan ohjaamiseen palkitsemalla halutun tiedon antaminen. Lisäksi puolustushaarojen tiedustelulla ei ole itsenäistä toimivaltaa tietolähdetoimintaan, vaan se tapahtuu **sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa**.

Sotilastiedustelulain 12 §:n mukaan tiedustelumenetelmän käytön yleisenä edellytyksenä on, että menetelmän käyttö on **välttämätöntä** ja että sillä **voidaan perustellusti olettaa saatavan tärkeää tietoa tiedustelutehtävän kannalta**. Lain 51 §:n mukaan tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan **muuta kuin satunnaista** luottamuksellista, tiedustelutehtävän hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista suomalaisen viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

On kysyttävä, kuinka perusteluissa kuvattu henkilöiden "oma-aloitteinen halu kertoa havainnoistaan" sattuisi liittymään sotilastiedusteluviranomaisella olevaan tiedustelutehtävään, kuinka toiminta voisi tapahtua sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa, ja kuinka toiminta sopii laissa säädettyyn tietolähdetoiminnan määritelmään.

Nähdäkseni ehdotus ei ole organisatorisesti eikä sisällöllisesti hyväksyttävä.

Yhteistoiminta Rajavartiolaitoksen kanssa (18 a §)

Ehdotetun 18 a §:n **1 momentin** mukaan

> Rajavartiolaitos voi sotilastiedusteluviranomaisen päätöksellä ja tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen pyynnöstä suorittaa 22, 26, 28, 30, 32, 41, 42, 54 ja 56 §:ssä säädetyn tiedustelumenetelmän käyttöön liittyvän **yksittäisen toimenpiteen**, jos se on välttämätöntä tiedustelutehtävän suorittamiseksi. Rajavartiolaitoksessa pyynnön kohteena olevan toimenpiteen suorittamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Rajavartiolaitoksen on sotilastiedusteluviranomaisen pyynnöstä ilman aiheetonta viivytystä keskeytettävä tässä momentissa tarkoitettu toimenpide.

Säännöksessä mainitut tiedustelumenetelmät ovat tarkkailu ja suunnitelmallinen tarkkailu, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, teleosoitteen tai telepäätelaiteen yksilöintitietojen hankkiminen, laitteen sekä menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen sekä paikkatiedustelu ja jäljentäminen

Ehdotuksen säätämisjärjestysperusteluissa (s. 210) on viitattu perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 35/2008 vp, jossa valiokunta on arvioinut hallituksen esitykseen laiksi poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 26/2008 vp.) sisältynyttä vastaavanlaista säännöstä koskien poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen (PTR-viranomaiset) toimimista toisen PTR-viranomaisen tehtäväalueella. Valiokunta piti mainittuun lakiehdotukseen sisältyvää järjestelyä PTR-viranomaisten yhteistyöstä eri viranomaisten voimavarojen tarkoituksenmukaisen käytön vaatimana ja myös valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttävänä.

Perustuslakivaliokunta piti aiempaan käytäntöönsä viitaten kuitenkin tarpeellisena, että säännöksiä oli sanonnallisesti täsmennettävä koskemaan vain "yksittäistä" rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen suorittamista, ja toinen PTR-viranomainen saa käyttää vain niitä toimivaltuuksia, jotka sillä on omalla tehtäväalueellaan.

Puheena olevassa ehdotuksessa tarkoitetut tiedustelumenetelmät, joita koskevia toimenpiteitä Rajavartiolaitos voisi suorittaa, olisi rajattu tiettyihin yksittäisiin menetelmiin, joita vastaavia toimenpiteitä Rajavartiolaitos voi jo suorittaa rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaan. **Perusteluiden mukaan toimenpiteillä ei saisi selvittää viestin sisältöä (s. 211). Tällaista kieltoa ei kuitenkaan ole itse säännöksessä, vaikka useat siinä mainitut toimivaltuudet voivat kohdistua viestin sisältöön.**

Ehdotetussa sääntelyssä olisi perusteluiden mukaan kyse viranomaisen toimivallassa olevien toimenpiteiden tapauskohtaisesta suorittamisesta tilanteissa, joissa sotilastiedusteluviranomainen ei itse pääse suorittamaan tiedustelumenetelmän käyttöön liittyviä toimenpiteitä tai toimenpiteiden

suorittaminen vaatisi kohtuuttomia resursseja. Lisäksi suoritettavat toimenpiteet olisivat luonteeltaan epäitsenäisiä. Säännöskohtaisten perusteluiden mukaan (s. 127) toiminta tapahtuisi sotilastiedusteluviranomaisen toimivallassa, ohjauksessa ja valvonnassa. Pidän kuitenkin ilmeisenä, että säännöksen tarkoittamissa tilanteissa mahdollisesti tapahtuvien virheiden tai lainvastaisen menettelyn osalta **vastuun kohdentaminen voi muodostua ongelmalliseksi**.

Ehdotuksen arvioinnissa on merkityksellistä se, että hallituksen esitykseen sisältyvän rajavartiolain muuttamista koskevan ehdotuksen mukaan **Rajavartiolaitoksen tehtäväksi** säädettäisiin myös **osallistuminen sotilastiedusteluun** (ehdotettu 3 §:n 3 momentti). Lisäksi ehdotetun 25 a §:n mukaan Rajavartiolaitos osallistuu sotilastiedusteluviranomaisen pyynnöstä sotilastiedusteluun hankkimalla tietoja ja tekemällä toimenpiteitä sotilastiedusteluviranomaisten tiedustelutehtävien tukemiseksi.

Ehdotetun 18 a §:n **2–4 momentin** mukaan

> Jos sotilastiedusteluviranomaisella ei ole toimivaltuutta tiedustelutehtävän hoitamiseksi tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseen, Rajavartiolaitos voi tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen pyynnöstä suorittaa Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän yhteydessä rajavartiolain (578/2005) 28 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä, jotka ovat välttämättömiä sotilastiedustelutehtävän kannalta. Toimenpiteen kohteena oleva henkilö on velvollinen olemaan läsnä toimenpiteitä suoritettaessa enintään 12 tuntia kerrallaan. Rajavartiolaitoksessa toimenpiteen suorittamisesta päättää rajanylityspaikan esimies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies.
>
> Rajavartiolaitoksella on rajanylityspaikan esimiehenä toimivan rajavartiomiehen tai vähintään luutnantin arvoisen rajavartiomiehen päätöksellä oikeus käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja silloin kun se on välttämätöntä tässä pykälässä tarkoitetun toimenpiteen paljastumisen estämiseksi.
>
> Rajavartiolaitoksen on luovutettava tässä pykälässä tarkoitetulla toimenpiteellä saadut tallenteet ja asiakirjat käsittelemättöminä sotilastiedusteluviranomaiselle sekä hävitettävä toimenpiteen suorittamisessa syntyneet tallenteet ja asiakirjat, jollei tietojen käsittely ole tarpeen Rajavartiolaitokselle säädettyjen muiden tehtävien suorittamiseksi. Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisesta sekä muista tiedonkäsittelyyn liittyvistä tehtävistä vastaa sotilastiedusteluviranomainen.

Ehdotuksen säätämisjärjestysperusteluiden mukaan (s. 210) perustuslakivaltiokunta ei ole ottanut nimenomaisesti kantaa toisen viranomaisen antamaan apuun tilanteessa, jossa apua pyytävällä viranomaisella ei ole toimivaltuuksia suorittaa kyseistä toimenpidettä (esim. HE 82/2023, PeVL 36/2024 vp.). Puheena olevassa tilanteessa on kyse toisen viranomaisen toimivallassa olevien toimenpiteiden suorittamisesta muusta syystä kuin niiden alkuperäiseen käyttötarkoitukseen;

sotilastiedusteluviranomaisella ei ole oikeutta määrätä rajatarkastuksen suorittamisesta. Säännösehdotuksessa esitetään, että laajennetusta käyttöperusteesta säädettäisiin nimenomaisesti.

Perusteluissa on edelleen todettu, että rajavartiolain 28 §:n nojalla Rajavartiolaitos voi suorittaa rajatarkastuksia ilman rikosepäilyä. Rajavalvonnalla voidaan katsoa tarkoitettavan kansainvälisillä rajoilla tapahtuvaa toimintaa, jonka tavoitteena on ylläpitää rauhallisia oloja, turvata alueellinen koskemattomuus ja estää laittomat rajanylitykset. Näin ollen perusteluiden mukaan "ehdotuksen ei voida katsoa laajentavan merkittävästi Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien käyttöä".

Kysymyksessä on siis tilanne, jossa **apua pyytävällä viranomaisella ei ole toimivaltuuksia suorittaa kyseistä toimenpidettä, mutta johon myöskään apua antavalla viranomaisella ei olisi kaikilta osin toimivaltaa ilman toisen viranomaisen pyyntöä**. Ehdotus näyttää tältä osin ongelmalliselta.

Säätämisjärjestysperusteluissa on todettu (s. 211), että koska vastuu 18 a §:ssä tarkoitetuista toimenpiteistä on sotilastiedusteluviranomaisella, toimenpiteisiin kohdistuu vahvaa **valvontaa**. Kun **tiedusteluvalvontavaltuutettu** valvoo kaikkea tiedustelutoimintaa, käsitykseni mukaan myös ehdotuksessa tarkoitetut tiedustelumenetelmien käyttöön liittyvät Rajavartiolaitoksen suorittamat yksittäiset toimenpiteet kuulunevat hänen valvontavaltaansa. Ehdotuksen säännöskohtaisissa perusteluissa (s.127) on kuitenkin todettu, että "**Rajavartiolaitoksen toimenpiteissä ei olisi kyse tiedustelutoiminnasta"**, sillä toimenpiteellä saatujen tietojen käsittely ja analysointi olisi aina sotilastiedusteluviranomaisella. Toiminta tapahtuisi sotilastiedusteluviranomaisen toimivallassa, ohjauksessa ja valvonnassa.

Ehdotus näyttää edellä selostetuin osin epätäsmälliseltä ja ongelmalliselta. Mielestäni ehdotetussa säännöksessä tulisi ainakin avata ja rajata "yksittäisen toimenpiteen" sisältöä, säännellä luottamuksellisen viestin käsittelyä ja ainakin valiokunnan mietinnön perusteluissa ottaa kantaa tiedusteluvalvontavaltuutetun toimivaltaan valvoa ehdotuksen mukaisia Rajavartiolaitoksen suorittamia toimenpiteitä.

Kansainvälinen yhteistyö (20 § 3 momentti)

Ehdotuksen mukaan

> Ulkomaisella toimivaltaisella virkamiehellä on pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa **oikeus osallistua Suomen alueella tiedustelumenetelmän käyttöön**. Ulkomainen virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. (muutettavaksi ehdotettu kohta korostettu)

Ehdotettu sääntely vieraan valtion virkamiehen toiminnasta on merkityksellistä perustuslain 1 §:ssä tarkoitetun Suomen täysivaltaisuuden kannalta. Sotilastiedustelulakia säädettäessä perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, että (1) vieraan valtion virkamiehen toiminta perustuu Suomen viranomaisen päätökseen, (2) tiedustelumenetelmiä käytetään sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa, (3) vieraan valtion virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita, ja (4) vieraan valtion virkamiehellä on virkavastuu. (PeVL 36/2018 vp s.30)

Säännös täyttää edellytykset 1-3 ja ulkomaisen virkamiehen virkavastuusta on säädetty voimassa olevan lain 21 §:ssä.

Uutta on se, että ehdotuksen mukaan ulkomainen virkamies voisi **"osallistua" minkä tahansa tiedustelumenetelmän käyttöön** Suomen alueella, kun voimassa olevan lain mukaan hän voisi "**käyttää" vain** lain 22, 24, 43, 47, 51, 60 ja 66 §:ssä tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä.

Lisäksi ulkomainen virkamies voisi ehdotuksen myös **osallistua tallenteiden tutkimiseen** ja hankittujen tietojen analysointiin **ilman** voimassa olevan lain 111 §:ssä edellytettyä **pääesikunnan tiedustelupäällikön määräystä tai tuomioistuimen osoitusta**.

Tämä ei kuitenkaan suoraan ilmene ehdotetusta 20 §:n 3 momentista eikä myöskään ehdotetusta 111 §:n 1 momentista, jonka mukaan tallennetta saa tutkia määräyksen tai osoituksen perusteella "asiantuntija tai muu henkilö, jota **käytetään apuna** tiedonhankintaa toteutettaessa." Sen sijaan ehdotuksen säätämisjärjestysperusteluissa (s. 218) selitetään, että **"osallistuminen"** kattaisi myös sen, että ulkomainen virkamies voisi osallistua hankittujen tietojen analysointiin ja tallenteiden tutkimiseen ilman nimenomaista päätöstä(!).

Tiedustelulakeja säädettäessä perustuslakivaliokunta on suhtautunut tallenteiden tutkimiseen varsin tiukasti. Ehdotettua sääntelyä oli arvioitava perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna julkisen hallintotehtävän antamisena muulle kuin viranomaiselle (PeVL 36/2018 vp s. 32-33).

Perustuslakivaliokunnan olisi syytä arvioida nyt ehdotettuja muutoksia perustuslain 1 §:n ja 124 §:n kannalta. Joka tapauksessa sääntelyn sisältöä olisi selkeytettävä.

Henkilöperusteinen tekninen laitetarkkailu

(Teknisestä laitetarkkailusta päättäminen, 33 §)

Voimassa olevan lain mukaan tekninen laitetarkkailu voi kohdistua tiedustelutehtävään liittyvän henkilön **todennäköisesti käyttämään tiettyyn laitteeseen tai ohjelmistoon** (32 § 4 mom). Teknistä laitetarkkailua on rajoitettu nimenomaisesti myös siten, että se ei saa kohdistua viestintäverkossa välitettävänä olevaan viestiin, johon kohdistuvaan tiedonhankintaan sovelletaan sotilastiedustelusta annetun lain 34 §:ää eli telekuuntelua. Näin ollen tekninen laitetarkkailu kohdistuu laitteen

käyttämiseen, laitteeseen tallennettuun tietoon tai viestiin taikka laiteessa käytettävään ohjelmistoon. Jotta tekninen laitetarkkailu olisi mahdollista, edellyttää tämä käytännössä laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamista laitteeseen.

Esityksessä ehdotetaan, että teknistä laitetarkkailua koskeva sääntely muutettaisiin **henkilösidonnaiseksi**. Tällöin luvassa ei lueteltaisi erikseen kaikkia niitä laitteita tai ohjelmistoja, joita lupa koskee, vaan tuomioistuin myöntäisi luvan suorittaa teknistä laitetarkkailua laitteisiin ja ohjelmistoihin, jotka ovat sotilastiedustelun **kohteena olevan henkilön käytössä**. Muutoksen johdosta sotilastiedusteluviranomaisen ei tarvitsisi hakea erikseen yksittäisiä lupia kullekin kohteen käytössä olevalle laitteelle tai ohjelmistolle, jotka selviävät teknistä laitetarkkailua koskevan luvan myöntämisen jälkeen.

Erilaisten laitteiden ja ohjelmistojen määrä kasvaa jatkuvasti. Hallituksen esityksen mukaan (s. 57)

> Jo nykyään sotilastiedustelutoiminnassa samaa kohdetta koskien saatetaan joutua tekemään samassa tiedustelutehtävässä useita peräkkäisiä teknisen laitetarkkailun vaatimuksia ja päätöksiä, joita joudutaan tekemään jopa viikoittain. Siten nykysääntelyn laite- ja ohjelmistokohtaisuus aiheuttaa samoissa asioissa useita peräkkäisiä lupien valmistelu- ja käsittelyprosesseja sekä sotilastiedusteluviranomaisessa että tuomioistuimessa. Teknistä laitetarkkailua koskevan harkinnan osalta olennainen on teknisen laitetarkkailun aiheuttama perusoikeusloukkaus, joka kohdistuu yksityisyyden ja luottamuksellisen viestinnän suojaan. Merkitystä tämän kannalta ei niinkään ole sotilastiedustelun kohteena olevan henkilön käyttämien laitteiden tai ohjelmistojen taikka näihin kohdistuvien teknisen laitetarkkailun lupien lukumäärällä. Olennaisempaa tämän sijaan on, voidaanko tietyn sotilastiedustelun kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai luottamuksellisen viestinnän suojaa ylipäätään loukata hänen käyttämäänsä laitteeseen tai ohjelmistoon kohdistettavalla teknisellä laitetarkkailulla.

Sen varmistamiseksi, että tekninen laitetarkkailu kohdistuisi vain toimenpiteen kannalta välttämättömiin laitteisiin ja ohjelmistoihin edellytettäisiin, että tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu **virkamies tekisi asiasta erillisen päätöksen, jossa tulisi perustella, miksi toimenpiteen kohteeksi on valittu juuri toimenpiteen kohteena olevat laitteet tai ohjelmistot**. Hallituksen esityksen mukaan (s. 58,118,132 ja 212) päätös olisi laillisuusvalvonnan piirissä, koska voimassa olevan lain mukaan sotilastiedusteluviranomaisella on velvollisuus **ilmoittaa tiedusteluvalvontavaltuutetulle** tiedustelumenetelmän käyttöä koskevasta päätöksestä (108 §). Olennaista olisi myös lakiehdotuksen 85 §, jossa säädettäisiin muun muassa **teknisen laitetarkkailun keskeyttämisestä**, jos se kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevan henkilön käyttämään laitteeseen tai ohjelmistoon.

Henkilöperusteisen laitetarkkailun lupa olisi voimassa **enintään 3 kuukautta** kerrallaan (tavallisessa laitetarkkailussa 6 kk). Sen jälkeen asia olisi saatettava **uudelleen lupaharkintaan**. Hallituksen esityksen perusteluiden

mukaan (s. 212) **"Uudessa harkinnassa olisi esitettävä myös henkilön käyttämät uudet laitteet ja ohjelmistot"**. Nähdäkseni jää kuitenkin epäselväksi, miten uudet laitteet ja ohjelmistot tulisivat tuomioistuimen lupaharkinnan ja kontrollin piiriin, kun henkilöperusteisessa laitetarkkailussa lupaa nimenomaan ei haeta eikä myönnetä tiettyihin laitteisiin tai ohjelmistoihin. Näyttää pikemminkin siltä, että teknisen laitetarkkailun kohteena olevien laitteiden ja ohjelmistojen liityntä tiedustelumenetelmän käytön kohteena olevaan henkilöön jäisi pelkästään tiedusteluvalvontavaltuutetun laillisuusvalvonnan varaan.

Ehdotettu henkilöperusteinen tekninen laitetarkkailu olisi epäilemättä hyvin tehokas, eräänlainen tiedustelun **"supertoimivaltuus",** ja lisäksi sotilastiedusteluviranomaisen ja tuomioistuimen lupaprosessin kannalta työekonominen keino verrattuna nykyiseen laite- tai ohjelmistokohtaiseen tekniseen laitetarkkailuun.

Toisaalta teknisellä laitetarkkailulla saadaan **yksityisyyden ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan piiriin kuuluvia tietoja**, minkä voidaan lähtökohtaisesti katsoa edellyttävän tuomioistuimen lupaharkintaa. Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa myös **muun kuin valtiollisen toimijan** henkilöperusteiseen tekniseen laitetarkkailuun, jos sillä voidaan "perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys" tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta (voimassa olevan lain 32 § 4 mom).

Kun kysymys on perusoikeuksiin syvällisesti kajoavasta erityisen tehokkaasta tiedustelumenetelmästä, mielestäni tulisi harkita **oikeusturvatakeiden vahvistamista** ensinnäkin siten, että lupaa uudelleen haettaessa **tuomioistuinkontrolli kytkettäisiin säädösperusteisesti** siihen, että teknisen laitetarkkailun kohteena olevat laitteet ja ohjelmistot ovat todennäköisesti tiedustelumenetelmän käytön kohteena olevan henkilön käytössä. Toiseksi tulisi harkita **tiedusteluvalvontavaltuutetun laillisuusvalvonnan** toteutumisen **säädösperusteista varmistamista** lisäämällä siitä nimenomainen säännös tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtäviä ilmoituksia koskevaan lain 108 §:n **2 momenttiin**.

> Sotilastiedustelulakia koskevan hallituksen esityksen (HE 203/2017 vp) tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtäviä ilmoituksia koskevan 105 §:n säännöskohtaisten perusteluiden (s. 332-333) mukaan pykälän **1 momentissa** olisi kysymys **tuomioistuimen** antamista tiedustelumenetelmää koskevista päätöksistä ja luvista. Pykälän **2 momentissa** olisi kysymys **muista** kuin 1 momentissa tarkoitetuista luvista eli **tiedusteluviranomaisen itse tekemistä päätöksistä ilmoittamista**, mitä on pidetty 1 momentissa säädettyä ilmoitusmenettelyä tärkeämpänä.
>
> Puolustusvaliokunnan mietinnön mukaisesti (PuVM 9/2018 vp s. 60-61) pykälän 1 momenttiin lisättiin säännös siitä, että tiedusteluvalvontavaltuutetulle on annettava tieto myös tuomioistuimelle tehdystä tiedustelumenetelmää koskevasta **vaatimuksesta**. Voimassa oleva 108 § on edelleen alkuperäisessä muodossaan.

Riippumatta siitä, minkälaiseksi tiedusteluviranomaisten **käytäntö** tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävissä ilmoituksissa on mahdollisesti muodostunut, **säädösperusteisesti** 108 §:n systematiikka on edellä todetun mukainen. Nyt puheena oleva sotilastiedusteluviranomaisen päätös teknisen laitetarkkailun kohdentamisesta ei sovi minkään voimassa olevan 108 §:n 2 momentin mukaisen sotilastiedusteluviranomaisen itse tekemiä päätöksiä koskevan ilmoitusvelvollisuuden alaan, minkä vuoksi se olisi lisättävä momenttiin.

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen, 36 §

Telekuuntelun kiirepäätös

Esityksessä ehdotetaan, että lain **36 §:n 1 momenttiin** lisättäisiin mahdollisuus telekuuntelun aloittamiseen sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen ns. kiirepäätöksellä vastaavasti, mitä on säädetty esimerkiksi televalvonnasta lain 38 §:n 1 momentissa.

> Säännösehdotukset (s. 242 ja 265) ja säännöskohtaiset perustelut (s.132) on tosin muotoiltu niin, että telekuuntelun kiiretilanteessa virkamies voisi päättää **televalvonnasta**, mutta käsitykseni mukaan tätä ei ole tarkoitettu.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti edellyttänyt, että telekuuntelun käyttämiseen tulee aina olla tuomioistuimen lupa, eikä sitä voida kiiretilanteessakaan antaa virkamiehen päätettäväksi (PeVL 66/2010 vp s. 10-11 ja PeVL 36/2002 vp s. 6-7).

Tältä osin lakiehdotusta ei nähdäkseni voida käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Ehdotetussa lain **36 §:n 4 momentissa** on kysymys siitä, että henkilöperusteisessa telekuuntelussa tai tietojen hankkimisessa telekuuntelun sijasta toimenpiteen kohteena olevista laitteista päättäisi tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies vastaavalla tavalla kuin henkilöperusteisessa teknisessä laitetarkkailussa.

Viittaan siitä ja oikeusturvatakeiden säädösperusteisesta vahvistamisesta ja varmistamisesta edellä henkilöperusteisen teknisen laitetarkkailun yhteydessä lausumaani.

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen (42 §)

Ehdotetun **42 §:n 2 momentin** mukaan sotilastiedusteluviranomaisen pyynnöstä viranomaisen **ulkopuolisella henkilöllä** on oikeus tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa **toteuttaa** tiedustelumenetelmän käytön edellyttämä 1 momentissa tarkoitettu **yksittäinen asennus- tai poistamistoimenpide**, jos se on välttämätöntä tiedustelumenetelmän käyttämiseksi.

Hallituksen esityksen säätämisjärjestysperusteluiden mukaan (s. 205-210) ehdotetulla sääntelyllä on merkitystä perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetyn oikeusvaltioperiaatteen, 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan, 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan, 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen ja 124 §:ssä säädetyn julkisen hallintotehtävän antamista koskevan perustuslain säännöksen kannalta.

Esityksen mukaan kyse olisi osittain **ohjatun tietolähdetoiminnan kaltaisesta tilanteesta**, ja ehdotetun sääntelyn ei katsota eroavan perusoikeusjärjestelmän näkökohdista arvioiden perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetystä ohjatun tietolähteen käytöstä (PeVL66/2010 vp ja PeVL 67/2010).

Kuten tietolähdetoiminnassa, säännösehdotuksessa esitettyjen toimenpiteiden suorittaminen perustuisi lähtökohtaisesti henkilön pääsyyn tiettyyn tilaan, laitteelle tai tietojärjestelmään sekä henkilön olemassa oleviin kontakteihin, ihmissuhteisiin ja tavanomaiseen kanssakäymiseen. Toimenpiteissä ei olisi kyse soluttautumisesta vaan henkilön olemassa olevien pääsyn ja verkostojen hyödyntämisestä. Toimenpiteiden suorittaminen tapahtuisi epäitsenäisesti sotilastiedusteluviranomaisen tarkoin asettamissa puitteissa sekä ohjeiden ja valvonnan alaisena.

Esityksen mukaan yksityinen henkilö **ei** käyttäisi toimenpiteen suorittamisessa **julkista valtaa**, vaan kyseessä olisi sotilastiedusteluviranomaisen toimivaltuus, jossa tiedustelumenetelmän käyttö olisi mahdollista yksityisen henkilön suorittamilla toimenpiteillä. Esityksessä katsotaan, että toimenpiteiden suorittamisessa **ei** ole kyse myöskään yksityiselle henkilölle annettavasta **julkisesta hallintotehtävästä.**

Hallituksen esityksessä viitatun perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan hallinnon lainalaisuuden periaatteen voidaan katsoa merkitsevän muun ohella sitä, että viranomaiselle ei ilman erittäin painavia syitä ja täsmällisesti määriteltyjä edellytyksiä voida antaa toimivaltaa suorittaa toimia, jotka muutoin ovat rikosoikeudellisesti sanktioituja myös viranomaisen tekeminä (PeVL 5/1999 vp, s. 5). Esityksessä puolestaan ehdotetaan säädettävän **viranomaisen ulkopuoliselle oikeus suorittaa toimenpiteitä, jotka voisivat täyttää tilanteen mukaan jonkin rikoksen tunnusmerkistön**. Tarkoitetut toimenpiteet olisivat kuitenkin sellaisia, joita **viranomainen** itse voi tehdä syyllistymättä rikokseen.

Perustuslakivaliokunnan olisi syytä arvioida tällaisen sääntelyn hyväksyttävyyttä.

Kiinnitän huomiota myös siihen, että **tietolähteen turvaamisesta** on säädetty voimassa olevassa sotilastiedustelulain 51 ja 78 §:ssä sekä nyt ehdotetussa 78 a §:ssä. Jos ehdotetussa 42 §:n 2 momentissa tarkoitettu **ulkopuolinen henkilö** ei samalla ole tietolähde, hänen hengen ja terveyden turvaamisesta ei näytä olevan muuta sääntelyä kuin nyt tuloverolakiin ehdotettava säännös maksaa hänelle palkkio verottomana(!).

Vaikka ulkopuolisen toteutettavaksi annettu asennus- tai poistamistoimenpide lienee yleensä lyhytkestoinen, menettelyn paljastumisesta seuraava uhka voi olla pitkäkestoinen. Perustuslain 7 §:n oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen edellyttää nähdäkseni erityisesti, että ulkopuolista henkilöä suojataan viranomaisen omista toimenpiteistä seuraavilta turvallisuusuhkilta. Nähdäkseni **tietolähteen turvaamista koskeva sääntely olisi syytä ulottaa koskemaan myös nyt puheena olevaa ulkopuolista henkilöä**.

Ehdotetun **42 §:n 3 momentin** mukaan sotilastiedusteluviranomaisella on oikeus menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi tai poisottamiseksi ja tiedonsiirtämiseksi tietoteknisin menetelmin **tilapäisesti käyttää yksityisen tai yhteisön laitetta tai tietojärjestelmän osaa,** jos se on välttämätöntä tiedustelumenetelmän käyttämiseksi. Sotilastiedusteluviranomainen **ei saa aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa tai vahinkoa** käytettävälle laitteelle tai tietojärjestelmälle. Sotilastiedusteluviranomainen on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vähäistä suuremman haitan tai vahingon.

Ehdotetun säännöksen mukaan sotilastiedusteluviranomainen voisi **salaa** käyttää myös **ulkopuolisen tahon laitteita ja tietojärjestelmiä** (s. 135). Säännöksen perusteella toimenpiteestä saisi aiheutua vähäistä haittaa tai vahinkoa. Aiheuttamansa **vähäistä suuremman** haitan tai vahingon sotilastiedusteluviranomainen olisi velvollinen korvaamaan.

Ehdotus on merkityksellinen omaisuuden suojaa koskevan perustuslain 15 §:n kannalta. Ongelmallisena voidaan pitää jo sitä, että vähäiset vahingot on rajattu korvausvelvollisuuden ulkopuolelle. Erityisen ongelmalliselta vaikuttaa kuitenkin se, **miten korvausvelvollisuus** vähäistä suuremmasta haitasta tai vahingosta **voi käytännössä toteutua**, kun toimenpide tehdään salaa ja sen on myös tarkoitus pysyä **salassa** ainakin tiedustelumenetelmän käytön ajan ja usein pitempääkin?

Näyttäisi siltä, että sotilastiedusteluviranomaiselle pitäisi asettaa **ilmoitusvelvollisuus** yksityiselle tai yhteisölle, jonka laitetta tai tietojärjestelmää on käytetty, esimerkiksi sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu.

Valtiollisen toimijan tietojärjestelmään kotimaassa kohdistuva tiedustelu ja siitä päättäminen (61 a § ja 61 b §)

Ehdotettu valtiollisen toimijan tietojärjestelmään kotimaassa kohdistuva tiedustelu olisi **uusi toimivaltuus**, jossa olisi kyse **telekuuntelun, televalvonnan, teknisen laitetarkkailun ja teknisen kuuntelun toimenpiteitä yhdistelevästä toimivaltuudest**a (s. 216). Kattavuuden perusteella sitä voidaan pitää henkilöperusteisen teknisen laitetarkkailun ohella eräänlaisena tiedustelun **"supertoimivaltuutena"**.

Toimivaltuuden **kohteena** olisi kuitenkin vain **valtiollisen toimijan viestintä**, joka ei nauti vastaavaa perusoikeussuojaa kuin yksityisten henkilöiden viestintä. Näin ollen arvioinnin kannalta keskeistä on se, miten paljon uuden toimivaltuuden käytön piiriin tulisi **muuta** kuin kohteena olevan valtiollisen toimijan viestintää.

Hallituksen esityksen mukaan toimivaltuus voi puuttua muun kuin valtiollisen toimijan yksityisyyden suojaan, jos toimivaltuuden käytön **kohteena** olevassa **tietojärjestelmässä käsitellään myös muun kuin valtiollisen toimijan tietoja** (s. 88). Tiedustelumenetelmän kohteena on aluksi tietty laite, jonka toimintaa ja tietoja seuraamalla päästään tarkemmin tietojärjestelmän muihin laitteisiin käsiksi. "Tiedonhankinnan piiriin toki voi tulla myös muiden viestintää", mutta tätä tietoa koskee hetihävittämisvelvollisuus. (s. 119).

Säätämisjärjestysperusteluiden mukaan säännöksen tarkoittamassa toiminnassa voi tiedonhankinnan piiriin tulla myös sivullisen viestintää. Lakiehdotuksen 85 §:ssä säädettäisiin, että valtiollisen toimijan tietojärjestelmätiedustelu Suomessa olisi **keskeytettävä** ja sillä hankitut tiedot **hävitettävä** välittömästi, **jos sillä saataisiin muita kuin valtiollisen toimijan tietojärjestelmässä käsiteltäviä tietoja** (s. 217).

Viitatussa ehdotetun 85 §:n 4 momentissa on kuitenkin säädetty seuraavasti:

> Jos käy ilmi, että valtiollisen toimijan tietojärjestelmään kotimaassa kohdistuva tiedustelu kohdistuu sellaiseen tietojenkäsittelylaitteeseen, tiedonsiirtolaitteeseen tai tietoja käsittelevään ohjelmistoon, joka **ei kuulu luvan kohteena olevaan tietojärjestelmään**, on valtiollisen toimijan tietojärjestelmään kotimaassa kohdistuva tiedustelu tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista ja sillä saadut tallenteet ja tiedot sekä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on hävitettävä heti.

Ehdotettu keskeytys- ja hävittämisvelvollisuus koskee siis vain muista kuin luvan kohteena olevaan tietojärjestelmään kuuluvista laitteista tai ohjelmistoista saatuja tietoja. Edellä todettujen hallituksen esityksen perustelulausumien mukaan on kuitenkin mahdollista, että myös luvan kohteena olevassa tietojärjestelmässä käsitellään muun kuin valtiollisen toimijan tietoja. Nähdäkseni ehdotettua 85 §:n 4 momenttia olisi täsmennettävä.

Ehdotuksen 61 b §:n mukaan valtiollisen toimijan tietojärjestelmään kotimaassa kohdistuvasta tiedustelusta päättää tuomioistuin, mutta toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista taikka laitteista tai ohjelmistoista päättää tiedustelumenetelmää koskevan luvan voimassaolon aikana tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

Tältä osin sääntely on siis vastaavanlainen kuin henkilöperusteisessa teknisessä laitetarkkailussa. Viittaan edellä sen yhteydessä lausumaani.

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu (62 §)

Ehdotetun 62 §:n uuden 4 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomaisella on osana ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua oikeus tehdä tarvittavia "kansainvälisen oikeuden mukaisia tietoteknisiä toimenpiteitä" Suomen alueen ulkopuolella olevassa tietojärjestelmässä, jos sillä tai sen kautta voidaan aiheuttaa Suomen maanpuolustukselle tai kansalliselle turvallisuudelle vakavaa uhkaa. Toimenpiteiden on oltava välttämättömiä, suhteellisia ja väliaikaisia.

Kysymys olisi **uudesta toimivaltuudesta**, joka edellyttäisi 20 henkilötyövuoden eli noin 2 miljoonan euron kohdentamista sotilastiedusteluviranomaiseen (s. 79).

"Tietoteknisillä toimenpiteillä" tarkoitettaisiin toimenpiteitä, joilla voitaisiin **estää Suomen ulkopuolella olevan tietojärjestelmän käyttö taikka haitata tai muokata sen toimintaa**. Tämä toimivaltuuden keskeinen sisältö ei ilmene säännöksestä.

Tietoliikennetiedustelu hakuehtojen määrittämiseksi (67 a §)

Ehdotetun 67 a §:n 1 momentin mukaan Puolustusvoimien tiedustelulaitos voi kerätä ja tallentaa Suomen rajan ylittävän viestintäverkon osan tietoliikennettä tietoliikennetiedustelun tarkemmaksi kohdentamiseksi ja hakuehtojen määrittämiseksi sotilastiedustelun kohteen tietoliikenteen oletetun säännönmukaisuuden tai ominaispiirteen perusteella.

Kysymys olisi **uudesta toimivaltuudesta**. Ehdotuksen säätämisjärjestysperusteluiden mukaan (s. 193, 194, 199 ja 232) **toimivaltuuden käyttö on sidottu välttämättömyyteen**, koska hakuehtojen määrittäminen voi sisältää merkittävää puuttumista yksityisen suojattuihin oikeushyviin. **Välttämättömyysedellytys ei kuitenkaan ilmene säännöksestä**.

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu (70 §)

Esityksessä ehdotetaan, että **hakuehtona** voidaan tilapäisesti käyttää Suomessa oleskelevan henkilön hallussa olevan tai tämän oletettavasti muuten käyttämän **telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöiviä tietoja**.

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun kohdentamisessa voidaan käyttää **viestin sisältöön kohdistuvia hakuehtoja**. Kielellisiä ilmaisuja voidaan käyttää hakuehtona ainoastaan yhdessä teknisten tietojen kanssa.

Kumpikin nyt ehdotettu menettely on voimassa olevassa laissa nimenomaisesti kielletty. Perustuslakivaliokunnan on syytä arvioida näiden ehdotusten hyväksyttävyyttä.

Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen (89, 89 a ja 89 b §)

Hallituksen esityksessä ehdotetaan **luovuttavaksi muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta ilmoittamisesta**.

Sotilastiedustelulakia säädettäessä perustuslakivaliokunta on pitänyt salaisten tiedustelumenetelmien käyttöön liittyvää ilmoitusvelvollisuutta keskeisenä ja merkittävänä oikeusturvatakeena (PeVL 36/2018 vp, s. 27 ja 33).

Sotilastiedustelulakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 203/2017 vp) ilmoitusvelvollisuus muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta olisi koskenut vain tilanteita, joissa käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty Suomessa olevan henkilön luottamuksellisen viestin sisältö.

Perustuslakivaliokunta piti sen sijaan välttämättömänä, että ilmoittamisvelvollisuus ulotetaan myös viestin tunnistamistietoihin kohdistuvaan manuaaliseen käsittelyyn. Tällaisen muutoksen tekeminen oli edellytyksenä lain käsittelylle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 27-28).

Nyt siis ehdotetaan, että muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta ilmoittamisesta luovuttaisiin kokonaan. Tätä on perusteltu mm. ilmoitusvelvollisuuden toteuttamiseen liittyvillä käytännön ongelmilla ja resurssien tarkoituksenmukaisella käytöllä (s.64-67).

Hallituksen esityksessä viitatussa (s. 66) Helsingin käräjäoikeuteen tekemässäni tiedustelumenetelmien käytön tarkastuksessa ilmeni, että käräjäoikeus oli kaikissa tarkastetuissa tapauksissa päättänyt tiedusteluviranomaisen vaatimuksesta, että ilmoitus tiedonhankinnan kohteelle saadaan jättää kokonaan tekemättä. Tämä edellyttää, että se on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Lainsäätäjän tarkoitus tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamisesta ei siten näyttänyt toteutuvan tarkoitetulla tavalla.

Hallituksen esityksessä katsotaan, että ilmoitusvelvollisuus ja sitä kautta oikeusturva ovat toteutuneet ja toteutuvat tiedusteluvalvontavaltuutetun kautta. Kuka tahansa voi pyytää valtuutettua tutkimaan, onko tutkimispyynnön tekijä joutunut tiedonhankinnan kohteeksi, vaikka hänelle ei tehtäisikään ilmoitusta tiedustelumenetelmän käytöstä.

Käsitykseni mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtyjen tutkimispyyntöjen ja kanteluiden lähes olematon määrä osoittaa, että niillä ei ole olennaista merkitystä laillisuusvalvonnan ja oikeusturvan kannalta. Henkilölle, joka tekee tutkimispyynnön tai kantelun epäilemästään tiedustelumenetelmän käytöstä ilman, että hän on saanut siitä tiedusteluviranomaisen ilmoitusta, **ei tiedusteluvalvontavaltuutetun toimesta voida edes kertoa, onko hän ollut tiedustelumenetelmän käytön kohteena vai ei**. Tutkinnasta puuttuu siten **kontradiktorisuus**, vaikka ainoastaan tiedustelumenetelmän käytön kohde pystyy asettamaan kyseenalaiseksi tiedustelumenetelmän käytön perusteeksi ilmoitetut tosiseikat (kontradiktorisuuteen on viitattu myös EIT:n tuomiossa Centrum för Rättvisa, ks. esityksen s. 102).

Viestinnän välittäjän ja datakeskuspalvelun tarjoajan avustamisvelvollisuus (96 §)

Kiinnitän huomiota siihen, ovatko viestinnän välittäjä ja datakeskuspalvelun tarjoaja **julkista tehtävää** tai **julkista hallintotehtävää** hoitavia tahoja ehdotuksen 96 §:ssä tarkoitetuissa tai muissa tilanteissa?

Tällä on merkitystä mm. tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvaltuutetun toimivaltuuksien kannalta. Valtuutetun toimivaltaan kuuluvat vain julkista hallintotehtävää hoitavat, kun taas valiokunnan toimivaltaan kuuluvat myös julkista tehtävää hoitavat.

Käsitykseni mukaan operaattoreiden oikeudellinen asema on aina ollut tässä suhteessa epäselvä.

Petri Jääskeläinen

Oikeustieteen tohtori, varatuomari